

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Bevarandeplan för Natura 2000-område

SE0540013 Sjöängen

EU:s medlemsländer bygger upp ett sk. "ekologiskt nätverk" av naturområden som kallas Natura 2000. Livsmiljöerna för vilda djur och växter krymper i snabb takt och många arter hotas av utrotning. Länderna i EU samarbetar därför för att försöka bevara det europeiska växt- och djurlivet. Arbetet grundas på två EU-direktiv, fågeldirektivet och art- och habitatdirektivet.

Natura 2000-områden i Västra Götalands län

I Västra Götalands län finns 406 av regeringen beslutade Natura 2000-områden (t.o.m. år 2004) som sammanlagt har en yta av cirka 240 900 hektar. Avsikten med områdena är att bevara speciella, i EU direktiven bestämda naturtyper och arter. I länet förekommer 54 av dessa naturtyper och 95 djur- och växtarter. Arbetet med att utse områden har pågått sedan EU-inträdet 1995. Naturtyperna kan sammanfattas i följande kategorier och täcker cirka hälften av den totala ytan.

- Berg / hållmark, 3 800 ha
- Odlingssmark / hed, 3 506 ha
- Lövskog, 5 248 ha
- Barrskog, 8 475 ha
- Våtmark / hed, 14 218 ha
- Sötvatten, 21 567 ha
- Sötvatten, Vättern, 60 000 ha
- Hav / kust, 25 304 ha

Bevarandeplanen

Till varje Natura 2000-område ska det finnas en bevarandeplan. Den ger en beskrivning av området och dess naturvärden, vad som kan skada eller påverka naturvärdena samt vad som krävs för att de ska finnas kvar. Planen ska också underlätta vid tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Bevarandeplaner utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Planen kan dock revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras; den sägs vara ett "*levande dokument*". Det är därför aldrig för sent att bidra med kunskap och synpunkter, kontakta gärna Länsstyrelsen. När bevarandeplanen ändras medför det att den måste fastställas på nytt. Markägare och andra berörda ges då nytt tillfälle att lämna synpunkter om ändringarna är av betydelse.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada Natura 2000-områdenas värden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det gäller även åtgärder utanför Natura 2000-området (regleras av miljöbalken). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i ett område bör man samråda med länsstyrelsen innan man påbörjar en åtgärd. Om det rör sig om en skogsbruksåtgärd ska istället samråd hållas med skogsvårdsstyrelsen innan en åtgärd påbörjas.

Mer information

Länsstyrelsen - www.o.lst.se - Telefon 031-60 50 00 vx. - E-post: natura2000@o.lst.se

Skogsvårdsstyrelsen - www.svo.se - Telefon 033-17 73 30 vx. - E-post: svs@svsvg.svo.se

Naturvårdsverket - www.naturvardsverket.se

Om lagstiftningen som Natura 2000 bygger på

Ett Natura 2000-områdes juridiska status bestäms av flera paragrafer i miljöbalken. Förutom bestämmelser om områdesskydd och tillståndsprövning enligt 7 kap. miljöbalken är Natura 2000-områden även riksintresseområden enligt 4 kap. 1 och 8 §§ i miljöbalken, vilket innebär att Natura 2000-bestämmelserna får en tydlig koppling till en rad andra lagar som rör markanvändning. Bestämmelser som rör miljökonsekvensbeskrivningar (MKB), tillsyn och ersättningsfrågor m.m. i Natura 2000-områden finns även i miljöbalkens kapitel 6:1 och 7, 11:9, 17:3, 19:2, 21:7, 29:4 och 31:4 och 5 kap. MB samt i förordningen om områdesskydd (1998:1252).

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturvårdsenheten
Maria Johansson

BEVARANDEPLAN

Fastställd

2005-08-15

Diarienummer:

511-29063-2005

Enligt sändlista

Bevarandeplan för Natura 2000-området

SE0540013 Sjöängen

Kommun: Falköping Områdets totala areal: 1,3 ha

Områdestyp: pSCI Biogeografisk region: Boreal

Naturtyper och arter som måste bevaras i området:

7230 - Rikkärr

1528 - Myrbräcka

1393 - Käppkrokmossa

Bevarandesyfte

Syftet med Natura 2000-området är att de naturtyper och arter som finns i området (se förteckningen) ska bevaras långsiktigt. Varje naturtyp och art ska bidra till att upprätthålla s.k. gynnsam bevarandestatus inom sin biogeografiska region. Det här området utgör därför en viktig del i det ekologiska nätverk av områden som Natura 2000 bygger på.

Det främsta syftet är att bevara en rikkärrsmiljö med myrbräcka (*Saxifraga hirculus*). Sjöängen är den största av de två återstående myrbräckelokalerna i Västergötland och södra Sverige vilket innebär att området är mycket betydelsefullt för artens fortlevnad på regional nivå. Rikkärrsmiljöerna har ett mycket högt bevarandevärde i sin helhet.

Regeringen fattade beslut om att föreslå området till Natura 2000-nätverket i december 1995.

Beskrivning av området

Sjöängen ligger i Slöta socken i Falköpings kommun. Landskapet i Slöta socken utgörs av en starkt bruten terräng med moränkullar och åsgrusryggar och jordmånen är kalkhaltig. Sjöängen är ett plant, nästan cirkelrunt, öppet gungflykärri av extremrikkärrstyp, som ligger i en åsgrop i en sänka omgiven av åsgruskullar. För mer än 200 år sedan var kärret en sjö. Myren omges av björksumpskog. Sjöängen är ett av de högst klassade kalkkärren i Västergötland. Området har en mycket artrik flora. I kärret växer exempelvis den i södra Sverige ytterst ovanliga myrbräckan i ett stort bestånd. Dessutom förekommer bland annat axag, sumparv och ett flertal andra ovanliga kärlväxter och mossor. Sjöängen är skyddat som naturminne. Nordväst om Sjöängen finns källkärr med vaxnycklar och kärrknipprot (Natura 2000-området Slöta

Trädgården SE0540178) och väster om Sjöängen finns ett mindre rikkärr (Natura 2000-området Slöta Jutagården SE0540177).

Bevarandemål

Målet är att arealen rikkärr och dess typiska arter ska bibehållas. Myrbräcka och käppkrokmossa ska ha långsiktigt hållbara populationer. Exempel på uppföljningsbara bevarandemål beskrivs under respektive naturtyp och art. Vilka av dessa mål som kommer att användas i området bestäms när kompletterande inventeringar genomförs. Då kommer även koder som x, y och liknande att ersättas med siffror och arter.

Markägarförhållanden

Ägs av naturskyddsföreningen.

Vad kan påverka negativt

- Förändringar i hydrologin, t.ex. dikningar, dämningar eller anläggande av skogsbilvägar i anslutning till området.
- Upphörd hävd med igenväxning som följd. Förutom slätter är myrbräckan troligen beroende av viss störning (t ex tramp vid slätter).
- Ett för tätt trädsikt längs kanterna av kärret.
- Slutavverkningar i anslutning till området eller i kärrets tillrinningsområde. Det kan leda till näringsläckage till myren.

Åtgärder som skulle påverka negativt men som regleras av naturminnesbestämmelserna:

- Förändringar i hydrologin, t.ex. dikningar, dämningar eller anläggande av skogsbilvägar i området.
- Täktverksamhet i området.

Bevarandeåtgärder

Förutom vad som i övrigt gäller enligt miljöbalken och annan miljölagstiftning krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området (7 kap 28 a § miljöbalken).

Området är även skyddat som naturminne. Myrbräckan har god populationsutveckling och rikkärret är hävdad med årlig slätter. Dock är hävden ganska svag enligt ängs- och betesmarksinventeringen år 2003. Käppkrokmossan och myrbräckan är fridlysta.

För att gynnsam bevarandestatus ska bibehållas krävs årlig slätter och bortförsel av den slagna vegetationen. Enligt naturminnets skötselplan bör slättern ske före den 1/7 och avslagen vass skall avlägsnas med högaffel för att inte skada myrbräckan. I skötselplanen står också att ryckning av gran och tallplantor ska ske vid behov. Dessa skötselåtgärder behövs också för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus. Myrbräckan är även i behov av viss markstörning i form av tramp. Bete i kanterna eller så långt ur i kärret som möjligt skulle förmodligen gynna myrbräckan med flera arter. Är det inte möjligt att ha djur i området skulle en sådan störning eventuellt kunna åstadkommas med försiktig krattning/hackning/tramp i närheten av befintliga plantor. En utglesning av träden i kanten av kärret kan behövas.

Bevarandestatus

God.

Uppföljning av naturtyper och arter

De i bevarandeplanen angivna målen ska följas upp.

Bevarandemålen följs upp med olika tidsintervall beroende på vilken naturtyp eller art som berörs. Naturtyper som inte kräver skötsel följs upp stickprovsvis med glesa tidsintervall liksom arter som till exempel förekommer på många lokaler eller som inte är hotade i så hög grad. Områden som vid basinventeringen inte konstateras ha gynnsam bevarandestatus följs upp regelbundet tills gynnsam bevarandestatus uppnåts. Samtliga områden ska följas upp om de innehåller arter och naturtyper som är sällsynta, särskilt viktiga för biologisk mångfald eller kräver regelbunden skötsel.

Dokumentation

Bingman, I. (ed.) 1994: Myrskyddsplan för Sverige. Naturvårdsverket. ISBN 91-620-1113-8.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1989: Reviderat beslut och skötselplan för naturminnet Sjöängen, Slöta. Beslut 1989-05-23.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län. 1991: Våtmarker i Skaraborgs län. Del 1. Medd. 2/91.

Sundh miljö. 2004: Rikkärrsinventering. Version 2 (opublicerad).

Sundh, Lennart. Inventeringsdata (opublicerad).

Jordbruksverkets databas Tuva med data från ängs- och betesmarksinventeringen.

Naturtyper, djur- och växtarter som speciellt måste bevaras i området

7230 Rikkärr

Beskrivning:

Rikkärr är öppna eller halvöppna fuktiga eller våta miljöer starkt påverkade av kalkhaltigt vatten. Naturtypen karakteriseras av arter som tätört, olika orkidéer, majviva, skorpionmossor och kalkkrävande mollusker.

Nästan hela Sjöängen utgörs av rikkärr av typen extremrikkärr. Området hävdas med slätter. Kärret saknar nästan helt träd och buskar i de centrala delarna, men omges av en bård av sumpskog. Området är väldigt artrikt både när det gäller kärlväxter och mossor. Sumparv och myrbräcka är de mest exklusiva arterna. Bland kärlväxter i övrigt kan axag, ängsnycklar, slätterblomma, majviva, tätört, källblekvide, tagelsäv, kärrknipprot, ängsstarr näbbstarr nämnas. Mossor som finns i området är bland annat stor skedmossa, korvskorpionmossa, späd skorpionmossa, piprensarmossa, myruddsmossa, trekantig svanmossa, praktfliksmossa, fetbålmossa och käppkrokmossa. Den rödlistade svampen sumpäggsvamp hittades i området år 1995.

Den viktigaste förutsättningen för gynnsam bevarandestatus är att hydrologin inte förändras, eftersom arterna är känsliga för hydrologiska och hydrokemiska förändringar. En annan viktig förutsättning är att området hävdas eftersom de hävdgynnade arterna är känsliga för den konkurrens från andra arter som uppstår vid igenväxning. Naturtypen är också känslig för alla former av näringstillförsel som t.ex. gödning eller ett ökat kvävenedfall. Att andra rikkärr i närområdet också hävdas är viktigt eftersom naturtypen är känslig för fragmentering.

Bevarandemål:

Areal

-Arealen rikkärr ska vara minst 1,1 hektar.

Struktur och funktion

-Täckningsgraden av ristuvor ska inte vara mer x %.

-Utbredningen av fastmattor ska vara minst x % eller öka.

-Utbredningen av mjukmattor ska vara minst x % eller öka.

-Minst 95 % av arealen ska vara väl hävdad varje år vid vegetationsperiodens slut (med "väl hävdad" menas som regel att hävden varit så god att ingen skadlig ansamling av förna skett).

-Täta bestånd (mer än 50 % täckning) av den negativa indikatorarten vass får inte vara större än 110 m² (<100 m²/ha).

-Täta bestånd (mer än 50 % täckning) av de negativa indikatorarterna blåtåtel eller älgört får inte vara större än 22 m² (<20 m²/ha).

-Krontäckning av träd och buskar ska vara mellan 0 och x (5) %. Vedartad igenväxningsvegetation ska inte förekomma (med "vedartad igenväxningsvegetation" menas träd och buskar som kunnat etablera sig på grund av att beteshävden blivit för svag).

-Hela arealen ska ha ostörd hydrologi.

Typiska arter

-Förekomsten av typiska kärlväxterarter bibehålls eller ökar. Minst x av de typiska kärlväxterarterna axag, ängsnycklar, slätterblomma, majviva, tätört, tagelsäv, kärrknipprot, ängsstarr och näbbstarr ska förekomma i minst y % av provytorna i fastmattorna.

-Förekomsten av typiska mossarterna bibehålls eller ökar. Minst x av de typiska mossarterna stor skedmossa, korvskorpionmossa, späd skorpionmossa, piprensarmossa, myruddsmossa, trekantig svanmossa, praktfliksmossa, fetbålmossa och käppkrokmossa ska förekomma i minst y % av provytorna i fastmattorna.

Negativ påverkan:

Se "vad kan påverka negativt?" för området som helhet.

Bevarandeåtgärder: Se bevarandeåtgärderna för området som helhet.

Bevarandestatus: Gynnsam.

Uppföljning: Se tills vidare den allmänna beskrivningen under rubriken: Uppföljning av naturtyper och arter. Uppföljningsmetoder mm. kommer att beskrivas senare.

1393 Käppkrokmossa; *Drepanocladus vernicosus*, *Hamatocaulis vernicosus*

Beskrivning: Käppkrokmossan växer i källor, i källpåverkade kärr och på stränder av sjöar och vattendrag. Den hittas i mineralrika, men vanligen inte speciellt kalkrika miljöer, ofta på platser med järnutfällningar eller svagt förhöjda halter av närsalter. Arten förväntas normalt kunna sprida sig som mest 5 m vegetativt, och 10 km med sporer.

I Sjöängen förekommer arten sällsynt enligt Sundh miljö 2004. Arten är känslig för utdikningar av myren, igenväxning, konkurrens från andra arter och näringstillförsel som t.ex. luftföroreningar i form av kvävenedfall.

Bevarandemål: Bevarandemål för arterna formuleras senare. ArtDatabanken kommer att lämna anvisningar för hur mål ska formuleras. Bevarandemålen kommer att röra populationsstorlek och arternas livsmiljö.

Negativ påverkan: -Åtgärder som förändrar hydrologin eller hydrokemin, t.ex. dikning (regleras i naturminnesbestämmelserna).
-Upphörd hävd med igenväxning som följd.
-Ökat kvävenedfall.

Bevarandeåtgärder: Se bevarandeåtgärderna för området som helhet.

Bevarandestatus: Okänd. Kompletteras efter att basinventeringen är utförd.

Uppföljning: Se tills vidare den allmänna beskrivningen under rubriken: Uppföljning av naturtyper och arter. Uppföljningsmetoder mm. kommer att beskrivas senare

---

1528 Myrbräcka; *Saxifraga hirculus*

Beskrivning: Arten växer huvudsakligen i källor/källpåverkade myrar med hög elektrolythalt. Den klassiska miljön är järnockrakällor. I vissa områden förekommer den i kalkrika miljöer men den förekommer även i helt kalkfria områden. Arten gynnas av en måttlig störning, som håller markerna någorlunda solöppna utan att påverka fältskiktet i någon högre grad. Arten kräver troligen någon form av markstörning för etablerande av nya individ. I södra Sverige är arten till viss del hävdgynnad. Artens blommor är insektspollinerade, fröna sprids med vind, men även i vatten, en rimlig uppskattning av spridningsavstånd är 100 m.

I Sjöängen har arten fått en ökande population sedan hävd med slätter påbörjades i kärret. Myrbräckans förekomst i Sjöängen har inventerats årligen av Lennart Sundh sedan år 2000. Lennart Sundhs inventeringsresultat tillsammans med några gamla inventeringsuppgifter åskådliggör myrbräckans populationsutveckling i området. Antalet blommande stänglar var följande:

år 1946, 500 ex

år 1975, 550 ex

år 1984 4745 ex

år 1988 3000-4000 ex

år 2000 ca 1000 ex

år 2001 1680 ex

år 2002 2658 ex

år 2003 3430 ex

år 2004 1380 ex (ogynnsam väderlek med försommartorka och därefter skyfall)

Myrbräckan är känslig för utdikningar av myren, igenväxning, konkurrens från andra arter och näringstillförsel.

Bevarandemål: Bevarandemål för arterna formuleras senare. ArtDatabanken kommer att lämna anvisningar för hur mål ska formuleras. Bevarandemålen kommer att röra populationsstorlek och arternas livsmiljö.

Negativ påverkan:

- Åtgärder som förändrar hydrologin eller hydrokemin, t.ex. dikning (regleras i naturminnesbestämmelserna).
- Utebliven störning i form av slätter och försiktig markstörning. Det leder till igenväxning med mer storvuxna arter, som konkurrerar om ljus, vatten och hindrar artens fröspridning.
- Igenväxning med träd och buskar.
- Tillförsel av näring skulle påverka negativt eftersom det försämrar myrbräckans konkurrenssituation. Näringstillförsel kan ske från luften men också genom att skogen på de omgivande höjderna slutavverkas vilket leder till ökat näringsläckage till kärret.

Bevarandeåtgärder: Se bevarandeåtgärderna för området som helhet.

Bevarandestatus: Gynnsam inom området, svag på regional nivå.

Uppföljning: Se tills vidare den allmänna beskrivningen under rubriken: Uppföljning av naturtyper och arter. Uppföljningsmetoder mm. kommer att beskrivas senare

---